

Кафедра соціальної роботи та мовної підготовки

Схвалено:

На засіданні кафедри соціальної роботи та мовної підготовки

Протокол № 10 від 23 червня 2024 р.

Завідувач кафедри Лариса ОЛЕКСІЄНКО

**СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ПСИХОЛОГІЯ РОЗВИТКУ ТА ВІКОВА ПСИХОЛОГІЯ»**

Спеціальності: 231 Соціальна робота

Освітнього рівня: перший (бакалаврський) рівень

Освітньої програми: «Соціальна робота»

Спеціалізація: _____

Розробники силабусу навчальної дисципліни:

Палаженко Людмила Віталіївна – викладач кафедри соціальної роботи та мовної підготовки

Викладач:

Палаженко Людмила Віталіївна – викладач кафедри соціальної роботи та мовної підготовки

Силабус розглянуто на засіданні кафедри загальної педагогіки і права

Протокол № 10 від «23 » червня 2024 р.

Загальна інформація про навчальну дисципліну

Назва навчальної дисципліни	Психологія розвитку та вікова психологія
Шифр та назва спеціальності	231 Соціальна робота
Рівень вищої освіти	перший (бакалаврський) рівень
Статус дисципліни	обов'язкова
Кількість кредитів і годин	4 кредити / 120 год Лекції: 32 Практичні заняття: 20 Самостійна робота студентів: 68
Терміни вивчення дисципліни	2 семестр
Мова викладання	українська
Вид підсумкового контролю	Екзамен

Загальна інформація про викладача. Контактна інформація

Палаженко Людмила Віталіївна	
Науковий ступінь	
Вчене звання	
Посада	викладач кафедри соціальної роботи та мовної підготовки
Контактна інформація викладача:	
E-mail	palajenko@ki-maup.com.ua
Контактний тел.:	+380978654176

1. Загальна характеристика дисципліни

Ключові слова: психологічний вік, сенситивний період, вікова криза, психологічні новоутворення, дитинство, дорослішання, дорослість, старість.

Мета курсу: оволодіння основними поняттями вікової психології, психологічними особливостями різних вікових періодів людини для того щоб бути компетентними у доборі психологічних методів та методик, враховуючи вік людини.

Предмет курсу: психіка та сучасні погляди на закономірності її формування та розвитку в різні вікові періоди.

Програмні компетентності:

ЗК-4. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях

ЗК-13. Здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети

СК-1. Знання і розуміння сутності, значення і видів соціальної роботи та основних її напрямів (психологічного, соціально-педагогічного, юридичного, економічного, медичного)

СК-4. Здатність до аналізу соціально-психологічних явищ, процесів становлення, розвитку та соціалізації особистості, розвитку соціальної групи і громади.

СК-11. Здатність до надання допомоги та підтримки клієнтам із врахуванням їх індивідуальних потреб, вікових відмінностей, тендерних, етнічних та інших особливостей

СК-22. Здатність застосовувати технології соціальної реабілітації для актуалізації процесів соціальної реадaptaції

Результати навчання:

ПРН-11. Використовувати методи профілактики для запобігання можливих відхилень у психічному розвитку, порушень поведінки, міжособистісних стосунків, для розв'язання конфліктів, попередження соціальних ризиків та складних життєвих обставин.

ПРН-17. Встановлювати та підтримувати взаємини з клієнтами на підґрунті взаємної довіри та відповідно до етичних принципів і стандартів соціальної роботи, надавати їм психологічну підтримку й наснажувати клієнтів.

ПРН-24. Знати особливості інклюзивної роботи та вміти застосовувати знання інклюзії на практиці

2. Зміст курсу:

Модуль 1 Теоретико-методологічні основи дослідження вікових особливостей психіки

Тема 1. Вікова психологія як наука

Предмет вікової психології, основні завдання та категорії вікової психології. Зв'язок вікової психології з іншими науками. Принципи досліджень у віковій психології: принципи детермінізму, об'єктивності, єдності психіки і діяльності, принцип розвитку.

Класифікація методів вікової психології та специфіка їх застосування при вивченні вікових аспектів розвитку психіки. Організаційні методи у віковій психології (порівняльний, лонгітюдний, комплексний). Характеристика емпіричних методів вікової психології: спостереження, анкетування, бесіда, інтерв'ю, вивчення продуктів діяльності, експеримент, психодіагностичні методики.

Тема 2. Історія розвитку вікової психології

Передумови виникнення вікової психології як самостійної науки: джерела вікової психології в античній філософії. Природничі основи розвитку вікової психології. Роль еволюційної теорії Ч. Дарвіна в розвитку вікової психології.

Розвиток вікової психології у працях зарубіжних авторів XIX — початку XX ст. Біогенетичний підхід до розвитку психіки в онтогенезі (С. Холл, К. Бюллер, Е. Клапаред та ін.). Соціогенетичний підхід у віковій психології (П. Жане, Дж. Уотсон, Дж. Дьюї, Е. Дюркгейм).

Новітні досягнення у віковій психології за кордоном (Ж. Піаже, А. Валлон, Дж. Брунер).

Розвиток вікової психології в дореволюційній Росії. Психологічна концепція К. Д. Ушинського. Вікова психологія після жовтневого перевороту 1917 р. в Росії.

Проблеми вікової психології у працях П. П. Блонського, Л. С. Виготського, Д. М. Узнадзе, С. Л. Рубінштейна, О. М. Леонтьєва, Г. С. Костюка, Л. І. Божович.

Дослідження в галузі вікової психології за кордоном (З. Фрейд, А. Фрейд, М. Бюллер, Е. Еріксон та ін.).

Тема 3. Фактори і закономірності психічного розвитку

Поняття про психічний розвиток. Співвідношення понять “розвиток”, “дозрівання”, “формування”, “становлення”. Основні закономірності розвитку.

Аналіз основних концепцій психічного розвитку.

Основні фактори психічного розвитку. Біологічні передумови психічного розвитку. Діяльність і спілкування як умови і засоби психічного розвитку.

Проблема співвідношення навчання і розвитку. Поняття про рівень актуального та зону найближчого розвитку дитини. Сенситивні періоди в розвитку дитини.

Тема 4. Періодизація вікового розвитку

Поняття про вік. Принципи і критерії вікової періодизації. Соціальна ситуація розвитку, провідний вид діяльності та психічні новоутворення як критерії вікової періодизації.

Вікова періодизація Д. Б. Ельконіна. Стадії соціалізації за А. В. Петровським. Психосексуальні стадії розвитку особистості за З. Фрейдом.

Нормальна і аномальна лінії розвитку в періодизації Е. Еріксона.

Модуль 2. Основні етапи психічного розвитку в онтогенезі. Психологія дитинства

Тема 5. Психологія дитини немовлячого віку

Фаза новонародженості як особливий період немовлячого дитинства. Причини кризи новонародженості. Вроджені безумовні рефлекси та їх роль у розвитку новонародженого. Первинний сенсорний розвиток новонародженого. Розвиток емоційної сфери. Комплекс пожвавлення як перша соціальна реакція немовляти.

Безпосередньо-емоційне спілкування немовляти з дорослими як провідний вид діяльності. Оволодіння мовленням у немовлячий період. Сенсомоторний розвиток та виникнення наочно-дійового мислення в немовлячий період.

Тема 6. Психологічна характеристика дитини раннього віку

Особливості соціальної ситуації розвитку дитини в ранньому віці. Предметно-маніпулятивна діяльність як провідний вид діяльності в ранньому віці. Поняття про предметні та знаряддеві дії. Перші ігри дітей.

Розумовий розвиток у ранньому віці. Розвиток самосвідомості, моральних почуттів. Криза третього року життя: причини, основні поведінкові прояви.

Тема 7. Психологія дошкільного дитинства

Соціальна ситуація розвитку дитини дошкільного віку. Потреби дошкільнят та формування мотивів поведінки. Ієрархія мотивів. Формування перших етичних норм поведінки. Розвиток самосвідомості в дошкільному віці та формування Я-концепції. Формування статевої ідентичності в дошкільнят. Сюжетно-рольова гра як провідний вид діяльності дошкільнят.

Основні тенденції розвитку мислення в дошкільному віці. Розвиток наочно-образного мислення. Формування основ словесно-логічного мислення. Розвиток уваги дитини дошкільного віку. Особливості пам'яті дошкільнят. Пізнавальна та емоційна уява дітей дошкільного віку.

Розвиток продуктивних видів діяльності в дошкільному віці: зображувальна та конструктивна діяльність.

Тема 8. Психологічні особливості молодшого школяра

Специфіка соціальної ситуації розвитку молодшого школяра. Структура навчальної діяльності в молодшому шкільному віці.

Розвиток пізнавальних процесів та інтересів молодших школярів.

Розвиток особистості молодшого школяра. Засвоєння моральних норм і правил поведінки.

Розвиток емоційно-вольової сфери молодших школярів. Особливості розвитку самосвідомості в молодшому віці.

Характеристика психічних новоутворень у молодшому шкільному віці.

Модуль 3. Основні етапи психічного розвитку в онтогенезі. Психологія дорослішання

Тема 9. Психологія особистості підлітка

Характеристика соціальної ситуації розвитку підлітка. Прагнення до дорослості як базове новоутворення віку.

Розвиток пізнавальних процесів та інтересів підлітків: критичність мислення, рівень абстрагування, узагальнення, система прямих і зворотних логічних операцій. Егоцентризм підліткового мислення. Мотиви навчальної діяльності. Мрії підлітка як специфічні прояви підліткової уяви.

Основні психологічні новоутворення підліткового віку.

Розвиток самосвідомості в підлітковий період. Формування статевої ідентичності. Криза підліткового віку.

Комунікативна діяльність у середньому шкільному віці. Інтимно-особистісне спілкування та його роль в особистісному розвитку підлітка. Проблема “важких підлітків”.

Тема 10. Психологія ранньої юності

Соціальна ситуація розвитку в юнацькому віці.

Формування статево-рольових цінностей і статево-рольового самовизначення юнаків і дівчат: співвідношення фемінності — маскулітності. Дружба і кохання в юнацькому віці.

Мотиви поведінки і ціннісні орієнтації в юності.

Психологічні особливості вибору майбутньої професії. Професійне самовизначення. Особливості навчально-професійної діяльності юнаків і дівчат.

Характеристика основних новоутворень юнацького віку.

Модуль 4. Основні етапи психічного розвитку в онтогенезі. Психологія дорослості

Тема 11. Психологія ранньої дорослості.

Дорослість як психологічний період. Проблема періодизації дорослості. Соціальна ситуація розвитку та провідна діяльність. Розвиток особистості в період дорослості. Нормативні кризи дорослості..

Психофізіологічний та пізнавальний розвиток в період дорослості.

Тема 12. Психологія зрілого дорослого віку.

Зміни фізичного розвитку в зрілому дорослому віці. Розвиток когнітивної сфери в зрілому дорослому віці. Сімейні стосунки в зрілому дорослому віці. Професійний розвиток. Особливості Я-концепції в зрілому дорослому віці. Криза зрілого віку.

Тема 13. Психологія старості

Старість як біосоціопсихологічне явище. Теорії старіння і старості. Проблема вікових меж старості.

Соціальна ситуація розвитку старості і провідна діяльність в старості. Особисті особливості в старості. Особливості Я-концепції в старості.

Пізнавальна сфера в період старіння.

Технічне й програмне забезпечення/обладнання, наочність: мультимедійне обладнання, комп'ютери, системи он-лайн тестування, платформа дистанційного навчання.

3. Політика курсу:

Лекційні та практичні заняття проводяться у аудиторіях Інституту та/або з використання технологій дистанційного навчання на платформі Zoom.

Поточний контроль здійснюється за результатами усіх виконаних завдань, передбачених політикою оцінювання.

Тестування проводиться з використанням автоматизованих систем онлайн-тестування в синхронному або асинхронному режимах. Кількість балів за тест визначається відповідною системою в залежності від критеріїв (складності питання, наявності декількох правильних відповідей на питання тощо)

Робота на практичних заняттях передбачає опрацювання лекційного матеріалу та з поєднанням таких форм і методів навчання, як дискусія, публічний виступ, тестування тощо.

Індивідуальні навчально-дослідні завдання (ІНДЗ) мають за мету сформувати у студентів перші навички самостійного дослідження з питань загальної психології, оформлення та представлення результатів дослідження.

Відвідування практичних занять є обов'язковим. Відпрацювання пропущених практичних занять відбувається в індивідуальному порядку під час консультацій (в очному режимі або в режимі on-line на платформі Zoom).

Система оцінювання та розподіл бюджету часу:

Поточний контроль

Тема / завдання	Форма контролю (звітності)/ макс. Кількість балів	Бюджет навчального часу			Примітки
		Лекції	Практичні (семінарські) заняття	Самостійна робота студента	
Тема 1.	ПР-2 Т-3	2	1	4	
Тема 2.	ПР-2	4	1	5	
Тема 3.	ПР-2 Т-3	2	1	5	
Тема 4.	ПР-2	2	1	5	
Тема 5.	ПР-2	2	2	5	
Тема 6.	ПР-2 Т-3	2	2	5	
Тема 7.	ПР-2 Т-3	4	2	5	
Тема 8.	ПР-2 Т-3	2	2	5	
Тема 9.	ПР-2 Т-3	4	2	5	
Тема 10.	ПР-2 Т-3	2	2	5	
Тема 11.	ПР-2	2	2	5	
Тема 12.	ПР-2 Т-3	2	1	5	
Тема 13.	ПР-2	2	1	4	
ІНДЗ	ІНДЗ 10			5	
Підсумковий контроль (екзамен)	40	32	20	68	
Всього:	100	32	20	68	

Умовні позначення: Т – тестування, ПР – робота на практичних заняттях, ІНДЗ – індивідуальні навчально-дослідні завдання, ПК – підсумковий контроль (екзамен).

Підсумковий контроль:

Формою підсумкового контролю дисципліни є екзамен. Оцінювання результатів навчання

здійснюється за накопичувальною 100-бальною системою. Підсумковий контроль знань та компетентностей студентів із навчальної дисципліни здійснюється на підставі сумування оцінок за всі види контролю, які мали місце протягом семестру та оцінюється сумою набраних балів (максимальна сума – 60 балів; мінімальна сума, що дозволяє студенту скласти екзамен, – 35 балів). Результат семестрового екзамену оцінюється в балах (максимально – 40 балів, мінімальна кількість, що зараховується, – 25 балів).

Індивідуальні завдання

Індивідуальні навчально-дослідні завдання (ІНДЗ) мають за мету сформувати у студентів перші навички самостійного дослідження з питань загальної психології, оформлення та представлення результатів такого дослідження.

Тему ІНДЗ студенти обирають довільно на початку вивчення дисципліни, виконують її у позааудиторний час, а презентують результати – на практичному занятті під час вивчення відповідної теми курсу у формі короткої доповіді.

ІНДЗ 1. Теми доповідей на практичні заняття.

1. Зв'язок вікової психології з іншими галузями психології.
2. Теорії психічного розвитку.
3. Сучасний стан розвитку вітчизняної вікової психології(концепції, школи, персоналії).
4. Теоретичні підходи до розв'язання проблеми періодизації вікового розвитку.
5. Спілкування з дорослими і його значення в психічному розвитку немовляти.
6. Спілкування з ровесниками та дорослими в ранньому дитинстві.
7. Прив'язаність як основа гармонійного розвитку дитини.
8. Особливості психічного розвитку дітей-дошкільників.
9. Психічний розвиток в молодшому шкільному віці
10. Девіантна поведінка у підлітковому віці та можливості її попередження.
11. Розвиток самосвідомості в підлітковому віці.
12. Формування моральних принципів, цінностей та переконань в підлітковому віці.
13. Юнацька субкультура, її характеристики, етапи еволюції.
14. Причини виникнення юнацьких субкультур та вплив на розвиток особистості.
15. Адаптація до навчання у вищому навчальному закладі, причини дезадаптації.
16. Дружба та кохання в період пізньої юності.
17. Криза пізньої юності, аналіз проблемних ситуацій.
18. Утворення сім'ї та засвоєння батьківських ролей.
19. Криза середньої дорослості.
20. Вплив досвіду на когнітивний розвиток і пізнавальну діяльність.
21. Самооцінка особистості періоду середньої дорослості, вплив на неї кризових життєвих ситуацій.
22. Специфіка спілкування в пізній зрілості.
23. Проблема самореалізації акмеологічного потенціалу особистості.
24. Психологія життєвого шляху особистості.
25. Суб'єктивна картина життєвого шляху особистості.

ІНДЗ 1 оцінюється у 10 балів за наступними критеріями:

10 балів – студентом дана правильна і вичерпна відповідь на обрану тему індивідуального навчально-дослідного завдання; виявляє високий рівень володіння понятійним апаратом; набуті знання, вміння та навички використовує при рішенні нестандартних задач; легко знаходить відповіді на нестандартні, несподівані питання.

7 балів – студентом дана правильна і достатня відповідь на обрану тему індивідуального навчально-дослідного завдання; виявляє достатній рівень володіння понятійним апаратом; набуті знання, вміння та навички використовує при обговоренні, спираючись на незначну допомогу викладача.

5 балів – студентом дана часткова відповідь на обрану тему індивідуального навчально-дослідного завдання; проте він не зміг переконливо аргументувати її, помилився у використанні понятійного апарату, виявив низький рівень знання відповідних літературних першоджерел; часто допускає типові помилки які при допомозі здатен виправити.

3 бали – студент володіє матеріалом індивідуального навчально-дослідного завдання на фрагментарному рівні; доповідь носить не систематизований, фрагментарний характер; не вміє скласти алгоритм відповіді; не може відповісти на питання без грубих помилок на які не звертає уваги.

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 - 100	A	відмінно	зараховано
82 - 89	B	добре	
75 - 81	C		
68 - 74	D	задовільно	
60 - 67	E		
35 - 59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1 - 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Політика академічної доброчесності:

Прослуховуючи цей курс, Ви погодились виконувати положення принципів академічної доброчесності:

- складати всі проміжні та фінальні завдання самостійно без допомоги сторонніх осіб;
- надавати для оцінювання лише результати власної роботи;
- не вдаватися до кроків, що можуть нечесно покращити ваші результати чи погіршити/покращити результати інших курсантів (студентів, слухачів);
- не публікувати відповіді на питання, що використовуються в рамках курсу для оцінювання знань курсантів (студентів, слухачів).

4. Рекомендовані джерела:

Основні:

1. Кацавець, Р.С. (2024). Вікова психологія. (Серія: Психологія). Київ: Алерта. ISBN 978-617-566-835-1.
2. Василенко, Л., & Савчин, М. «Вікова психологія» (2021). Українська мова. 5-те вид. (перер. і доповн.). (Серія «Альма-матер»). Київ: Академія. ISBN 978-966-580-637-0.
3. Савчин М. Вікова психологія. Навч. посіб : Київ. ВЦ Академія, 2024. 384с.
4. Кутішенко В. Вікова та педагогічна психологія. Київ. : ЦУЛ, 2022. 360с.
5. Вікова психологія : конспект лекцій / укладачі: П. І. Сахно, Н. М. Теслик. – Суми : Сумський державний університет, 2024. –190с.
6. Sakhno P., Maliovana N.V., Skoropys U.M. The Peculiarities of the Behavior of Persons of Early Adulthood in Conditions of the Social Restrictions X Всеукраїнська наукова конференція студентів, аспірантів та викладачів Сумського державного університету «Соціально-гуманітарні аспекти розвитку сучасного суспільства» 27–28 квітня 2023 р. с. 315-320

7. Мухіна Л. М. Вікова та педагогічна психологія : методичні рекомендації для дистанційної та самостійної форми навчання. Миколаїв: НУК ім. адмірала Макарова, 2022. 111 с.

Допоміжні:

1. Методичні рекомендації до самостійної роботи з дисципліни ОК 32. «Вікова психологія та психологія розвитку» для здобувачів освіти першого рівня (бакалаврський) спеціальності 012 Дошкільна освіта. Одеса, 2022. 29 с.
2. https://stud.com.ua/77853/psihologiya/psihologiya_rozvitku_vikova_psihologiya_nauka
3. Савчин М. В., Василенко Л. П. Вікова психологія: навч. посіб. 3-тє вид., перероб., доп. Київ. : Академія, 2017.- 368 с.
4. Сахно П.І., Білодід С., Подолкова С.В. Соціальний інститут сім'ї в процесі навчання дітей. [Текст] / С. Білодід, П.І. Сахно, С.В. Подолкова// Соціально-гуманітарні аспекти розвитку сучасного суспільства: Матеріали восьмої Всеукраїнської наукової конференції студентів, аспірантів, викладачів та співробітників (Суми, 16–17 квітня 2020 р.) / уклад. М. М. Набок. – Суми : Сумський державний університет, 2020. – 415-420 с
5. Концепція Нової української школи. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkolacompressed.pdf> (дата звернення: 18.11.2020).
16. Конвенція про права дитини (1989). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021 (дата звернення: 18.11.2020).
6. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkolacompressed.pdf> (дата звернення: 18.11.2020).

Інформаційні ресурси:

1. <http://ebooks.grsu.by/psihologia/>
2. <http://psychology-naes-ua.institute/>
3. <http://psylib.org.ua/>
4. <http://www.nbu.gov.ua/>
5. <https://scholar.google.com.ua>